

problematis értékű. Szerző figyelmét nem kerülte el, hogy aktív-suffixumokkal dolgozik, holott passzív, vagy legalább is visszaható jelentést kell kihoznia. Ezért hivatkozik B r u g m a n n a r a a *-ya-* suffixum intranszitiv jelentését illetően. De ha helyesebben „átadódsz“, miért fordít elsősorban passzívumot, „átadatsz“? A passzívum képzése az oszétban egészen más módon történik. Másrészt a passzívum az óindben csak mediális személyragokkal képezhető, s szerintem az óirániban is, mert az *ēš i* írása az arszakida korban grafikailag ugyanarra a jelre megy vissza. Ez különben is olyan bizonytalan terület, ahonnan bizonyíték nagyon óvatosan meríthető.

Ha a *NYMAI* olvasat helyes, ami még a többinél is kétségesebb, ez azonosítható az oszét *nimai* „tiszteld“ imperativusszal. Nem is kell a keleti oszétéhoz folyamodni, megvan az idézett helyen, *-ā* suffixum nélkül, a nyugatiban is, amellyel különben a szerző dolgozik. De nem értem, hogyan azonosítható ez a formula ismét a keresztényen kor előtti!) *μνημὴς χάρι-ναι*, amely korántsem jelenti azt, aminek a szerző magyarázza: „emlékezzél meg a tiszteletéről“, hanem csak ennyit: „emlékezet okáért“, „pro memoria“ „in memoriam“, vagy szóról-szóra: „memoriae gratia“.

Nem mernék határozottan nyilatkozni arra nézve, hogy helyes-e vagy helytelen a felirat megfejtése. Csak annyit bizonyos előttünk, hogy bizonyítása jelen formájában sem paleográfai, sem nyelvtörténetileg nem meggyőző, módszere pedig merésznek látszik. Mindenesetre kívánatos volna, ha a szerző a fenti aggodalmak eloszlatására, melyek jogosan merülnek fel, további kísérletet tenne.

(Karcag.)

Gaál László.

MAGYAROSAN.

Pótlék a szerzőnek stilustanulmányához, mely a Szekfi Gyula-szerkesztette *Mi a magyar?* (1939) c. kötetben jelenik meg.

Hivatalos körökünk 1932-ben jónak látták német mintára purista mozgalmat indítani, hogy nyelvünk *tiszta, zamatós* jellegét megőrizzük... A programnak mindkét szava jövevényszó, legszebb magyar szavaink közé tartozók. Igen helyes és szent dolog a nyelvművelés megszervezése, a magyaros sajtóságok védelme gondolkozásunkban és stílusunkban, de sokan a nyelv őrzését kizárólag az idegen szavak üldözésére korlátozzák. Pedig a szó csak üres hangkombináció, semmi köze a nemzeti értékekhez; csak a nemzeti lélek melegénél, a mondataalkotás kohójában válik magyarrá.

Ha a *hal* szavunkat ma is „kal“-nak ejtenők, mint a régi finnugorok: éppúgy magyar szó lenne, mint ahogy magyar a merőben kitalált *erény* (1792), amely semmit sem vesztené értékéből, magyar szépségéből, ha véletlenül a malájok ugyanúgy neveznék a *virtust*, amint hogy még a hibásan értelmezett nemzeti hiúságunkat sem érintette a *mintá* szó, mert — bár idegen kölcsönzés — a rokon lappoktól vettük át, még pedig egyenesen nyelvművelői javaslatra, minden népi érintkezés nélkül. Egyik nyelv-

művelőnk nemrégben igen megörült, mikor egy magyar írónál ezt az új, kifejező szót olvasta: *avatar*. Nagyszerű hangkombináció, kitünő újítás, nyelvünk gazdagodik vele. Mikor aztán kiderült róla, hogy szanszkrit-francia jövevény, egyszerre indexre kellett tenni az *avatart*... Azt szokták mondani a jövevénytörők ellenségei, a természetes fejlődéssel szembe-helyezkedő neo-racionalisták, hogy az idegen szó kiszorítja a régi magyar szavakat. K o s z t o l á n y i a veszélyben forgó negyvenezer magyar szó érdekében verte félre a hírharangokat... De ha meg kell nevezni, melyek azok az ősmagyar szavak, amik a nyelvtörténet folyamán tényleg kivesztek, akkor alig tudnak egyet-kettőt fölhánytorgatni, mint pl. a *süv*-et (sógor), aminek elvesztését valóban sajnálhatjuk. De több is veszett Mohács óta — ez a nyelv természetes élete — és kihaltak éppen azok a kérszélű, vérszegény, gyermekbetegségben szenvedett, a gyárszellem terheltségét hordozó új csinálmányok, amiket a túlzó racionalisták a meggyökerezett, természetes fejlődés útján magyarrá lett szavak kiküszöbölésére fabrikáltak. Sokkal több veszett el a régi latin nyelvből a franciásodás folyamatában. Verba valent usu. Helyesen írja B ó k a László az új nyelvtisztító mozgalom bírálatában:¹ „A magyar nyelven nem fog az idegenség... Nyelvünk kivetí magából vagy kilúgozza az idegenséget, s magába olvasztja. Így volt ez eddig, s így lehet ezután is, ha a nyelven ugyanaz a tüzes magyar lélek kiáltja világgá élte gazdag kincsét, nemzeti műveltségét.“ Ha engesztelhetetlenül haragszunk az asszimilálás folyamatában lévő idegen szavakra és vissza akarjuk őket taszítani a disszimilációba; ha meg akarjuk mától fogva akadályozni, hogy a ‚Fugger‘-ből *fukar* legyen, a *fösvény*, *szükmarkú*, *takarékos*, *spórolós*, *smucig* mellé új szinonimával gazdagítva nyelvünket; ha a ‚Vorteil‘, ‚bet‘ar‘, ‚čisza‘, ‚szmak‘ formában jelentkező idegen szavakat „pricipiis obsta“ kivégezzük, nehogy valamikor gyönyörű magyar szavak, *fortély*, *betyár*, *tiszta*, *zamat* legyenek belőlük; ha ama fikció és Szarvas Gábor szerint „üres és hiú“ ábránd kedvéért, hogy nyelvünk az idők végezetéig a finnugor szógyököket variálja és kombinálja: megfosztjuk nyelvünket az új hangzatoktól, amik a magyarok szimfóniáját színesítik és kiteljesítik; ha összetételek és képzések szűznemzése útján önmagukból akarjuk megtermékenyíteni és utódokkal sokasítani meglévő szavainkat, hogy végül is minden mondatunkban háromszor forduljon elő ugyanaz a fő és ellentétes jelentésektől roskadozzanak derék,² százados, de imitt-amott elaggott töveink; ha valamely megmagyarázhatatlan, de leginkább asszimiláltjaink tudatalattiságában élő komplexum miatt magyarabbak akarunk lenni öseinknél és a szláv *kalapács* helyett visszahozzuk történelmünk kelléktárából a jobb híján keletkezett *verőt*, hogy a *törökverő* Mátyás király és az álmodozó A d y *déli verője*, meg a *verőfény*, az *egetverő* taps egy gyékényre kerüljön a *kalapács*-csal és ezentúl *verővel verjük a vert* szöveget, nem téve többé különbséget a „szöggel *kiver*“ és a *kikalapál* között; ha nem örülünk neki, hogy képekben túltengő és hangkombinációkban szegény nyelvünk zeneiségét kedvezően befolyásolja a megszokott hangzatoktól eltérő

¹ Idegen szavak szókincsünkben, Magyar Könyvbarátok Diáruma, 1939 jan.

² A *derék*, bár szláv szó, nem fél az idők mohától!

idegen csengés; ha nem akarjuk kihasználni az idegen szó homályos belszerkezetének előnyét arra, hogy expresszív-költői hangzat legyen belőle; ha tanügyi rendeletekkel arra akarjuk nevelni zsenge ifjúságunkat, hogy a magyarság elleni bűnözésén, idegen szavak használatán kapja rajta legjobbjainkat, Zrinyit, Berzsenyit, Széchenyit, Prohászka-t, ideszámítva Akadémiánk néhai elnökét is, Berzeviczy Albertet és ilyenformán szakadék álljon elő nemzetünk legszentebb hagyományai és az új hivatalos hazafiság között: — akkor folytassuk tovább, nyelvünk természetes ösztönével és magába-asszimiláló szellemével ellenkezve, a nyelvszegényítést, prózánk sóltalanítását, költői nyelvünk szintelenítését és állítsunk örök emléket a mai kor szellemének, a *gyepmester*, *műtanrendőri bejárás*, *géperejű bérkocsi*, *gépkocsiszín*, *gyűrő* (masször, nem pedig „vasgyűrő”), *rangrejtve* (inkognitó, bár a rang is német eredetű szó!), *borúlátó* vagy *Keresztényszigethy* szótermékeknek... Ha mindenképpen újítani akarunk, vegyünk mintául a nyelvújítást és lehetőleg alkosunk „semmiből” újat, vagy hozzuk elő a *süv* és egyéb — állítólag elfelejtett — régi szavakat, bár nem tudom, miképpen lehet tudományos módszerrel kianalizálni a *süv* hangkombinációból azt, ami benne nemzeti és kimutatni a németből magyarosodott *sógor* szavunkról, hogy mi benne az, ami sérti nemzeti jellegünket. Fordítsuk visszájára az idegen szavak kérdését:

1. A nyugati nyelvek tőlünk vették át a *kocsi*, *gulyás*, *puszta*, *dolmány*, *huszár*, *csákó*, *fogas*, *hajdu*, *szablya*, *paprika*, *barack* szavak megfelelő formáit, — bizonyosságul annak, hogy a magyar exotikumából mi kapta meg legjobban érdeklődésüket és mit tudtak beleilleszteni a magyar szellem termékeiből gyakorlati életükbe. Komikusnak tartanók, ha a francia akadémia azon törné a fejét, hogy miképpen lehetne frank-római szóval helyettesíteni a *Corneille* nyelvét megtámadó *barackot*.

2. Az idegen szó mindig valami speciális jelentésben jön át, tehát már szellemében is elszakad az átadó nyelvtől, nem is szólva a hangbeli áthasonulástól. Egy példa: a *püder*, amely a magyarban kizárólag arcápoló anyagot jelent. A franciában ellenben ezenkívül még: utcapor, porrá tört anyag, lópor stb. A magyar *por*-nak ugyanezek a jelentései szintén megvannak, tehát tehermentesül, nyelvünk gazdagszik, ha az arcápoló port *püder*-nek, vagy akármi másnak nevezzük, esetleg egy kitalált szóval. A *rizspor* félig szintén idegen szó; hátránya, hogy nehezebben képezhető, mint a *püderos*, *püderoz* és a meglévő *por* hangcsoportot visszhangozza tovább, ami ártalmára van amúgyis egyhangúan csengő nyelvünknek.³

3. Gyakran az idegen szót nem is ismeri az a nyelv, amelyből állítólag vettük, vagy legalább abban a jelentésben nem ismeri, amiben mi használjuk. Ezzel tehát már a szó végképpen a miénk. A francia „fattyút” ért a *batár* (bátard) alatt, mi egy kocsfajtát nevezünk így. Talán „fattyúhíntónak” kereszteljük vissza? Ez volna az igazi idegenszerűség, mert meghamisítaná a magyar gondolatot. Az arab-latin keverék *trafik* szavunk

³ Akaratlanul is három „hang” került ebbe a mondatomba: „hangcsoport”, „visszhangoz” és „egyhangúan”. Ez is mutatja, hova vezet nyelvünkben ez az öntermékenyülés. Minden gondolatunk néhány hangkombináció körül forog.

csak Magyarország és a régi Ausztria területén ismeretes, a csúnya *dohánytőzsde* jelentésben. *Trafikál* szavunk mutatja a szó eredeti értelmét, de magyar pejorativ humorral átítatva. A *gardedám*, vagy *garde* ismeretlen szavak Franciaországban. Az elsőt a németektől kaptuk, akik úgy csinálták; a másikat, tudákosan már magunk dupláztuk. Egyébként nem a legszébb szavunk, bár nem hiszem, hogy a Magyarító Szótár ajánlotta színtelen *kisérő*, vagy a furcsa *illemcsősz* ki tudná szorítani. Urinő sohasem fog *illemcsősz*t magával vinni, de *gardét* szívesen. Van a *gardénak* egy előkelő rokona is:

A gárda meghal
De magát meg nem adja.

A *gárda* szó azonban meghalóban van, leváltotta a hivatalos *testőrség*, amely őrzi az uralkodó testét. Az ilyen szavak alapján hiszik némelyek, hogy a magyar „világos“ nyelv. Éppen az a baj, hogy szavaink túlságosan átlátszóak.⁴

(Szeged.)

Zolnai Béla.

⁴ V. ö. még: Szavak sorsa, magyar gondolatformák c. tanulmányunkat, Minerva 1938—9.